Byla Nr. 12/2016-13/2016

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS
LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

NUTARIMAS
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS FIZINIŲ ASMENŲ BANKROTO ĮSTATYMO NUOSTATŲ ATITIKTIES LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI

2017 m. gegužės 19 d. Nr. KT5-N4/2017
Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Elvyros Baltutytės, Gintaro Godos, Vytauto Greičiaus, Danutės Jočienės, Gedimino Mesonio, Vyto Miliaus, Daivos Petrylaitės, Janinos Stripeikienės, Dainiaus Žalimo,

sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53^1 straipsniais, Teismo posėdyje rašytinio proceso tvarka 2017 m. gegužės 18 d. išnagrinėjo konstitucinės justicijos bylą Nr. 12/2016-13/2016 pagal:

1) pareiškėjo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo prašymą Nr. 1B-17/2016 ištirti, ar Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui neprieštarauja Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo 5 straipsnio 8 dalies 4 punktas tiek, kiek pagal jį fiziniam asmeniui, nuteistam pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 182 straipsnį, gali būti iškelta bankroto byla neišnykus jo teistumui, jeigu dėl to jis tapo nemokus, taip pat ar Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnio 1 daliai, 30 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui neprieštarauja Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo 29 straipsnio 7 dalis (2015 m. gruodžio 22 d. redakcija) tiek, kiek pagal ją reikalavimai dėl tyčinėmis nusikalstamomis veikomis padarytos žalos atlyginimo gali būti nurašyti;

2) pareiškėjo Joniškio rajono apylinkės teismo prašymą Nr. 1B-19/2016 ištirti, ar Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui neprieštarauja

Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo 5 straipsnio 8 dalies 4 punktas tiek, kiek pagal jį fiziniam asmeniui, nuteistam pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 182, 183, 300 straipsnius, gali būti iškelta bankroto byla neišnykus jo teistumui, jeigu dėl to jis tapo nemokus.

Konstitucinio Teismo 2017 m. balandžio 20 d. sprendimu šie prašymai sujungti į vieną bylą ir jai suteiktas numeris 12/2016-13/2016.

Konstitucinis Teismas

n u s t a t ė :

I

Pareiškėjų argumentai

1. Pareiškėjų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Joniškio rajono apylinkės teismo prašymai ištirti Fizinių asmenų bankroto įstatymo (FABĮ) 5 straipsnio 8 dalies 4 punkto tiek, kiek pagal jį bankroto byla gali būti iškelta fiziniam asmeniui, kuris yra nuteistas pagal Baudžiamojo kodekso (BK) 182, 183, 300 straipsnius, jeigu dėl to jis tapo nemokus ir jo teistumas nėra išnykęs, atitiktį Konstitucijos 29 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui grindžiamas šiais argumentais.

1.1. FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 4 punkte išvardijus nusikalstamas veikas, kurias padaręs asmuo negali bankrutuoti, jeigu dėl tos veikos padarymo jis tapo nemokus ir jo teistumas nėra išnykęs, į šį sąrašą nėra įtraukti nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams (*inter alia* sukčiavimas, už kurį baudžiama pagal BK 182 straipsnį, turto pasisavinimas, už kurį baudžiama pagal BK 183 straipsnį, dokumento klastojimas ir disponavimas suklastotu dokumentu, už kurį baudžiama pagal BK 300 straipsnį).

Nusikalstamos veikos, numatytos, pavyzdžiui, BK 207 straipsnyje („Kreditinis sukčiavimas“) ir 182 straipsnyje („Sukčiavimas“), yra panašios, nes tiek vieną, tiek kitą veiką padaręs asmuo svetimam turtui išvilioti panaudoja apgaulę, nukentėjusiems asmenims gali būti padaryta žala, ir reikalavimas ją atlyginti lygiai taip pat gali lemti asmens nemokumą (kaip ir kitų FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 4 punkte nurodytų veikų padarymo atvejais). Tačiau pagal BK 182 straipsnį nuteistam asmeniui, kurio teistumas nėra išnykęs, bankroto byla gali būti iškelta, o FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 4 punkte nurodytas veikas padariusiam asmeniui, dėl to tapusiam nemokiam, bankroto byla negali būti iškelta, jeigu jo teistumas nėra išnykęs. Vadinasi, asmenys, kurių faktinė padėtis iš esmės yra tapati, – jie yra padarę panašius nusikaltimus ir dėl jų tapę nemokūs, – traktuojami skirtingai, nors nėra įtikinamų argumentų diferencijuotam teisiniam reguliavimui pateisinti.

1.2. Pareiškėjai teigia, kad įstatymų leidėjo pasirinktas kriterijus, pagal kurį atrinktos FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 4 punkte nurodytos veikos, nėra aiškus.

2. Pareiškėjo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo prašymas ištirti FABĮ 29 straipsnio 7 dalies (2015 m. gruodžio 22 d. redakcija) tiek, kiek pagal ją reikalavimai dėl tyčinėmis nusikalstamomis veikomis padarytos žalos atlyginimo gali būti nurašyti, atitiktį Konstitucijos 23 straipsnio 1 daliai, 30 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui grindžiamas šiais argumentais.

2.1. Nustatant fizinio asmens, kuris siekia, kad jam būtų iškelta bankroto byla, nemokumą (*inter alia* apskaičiuojant įsiskolinimų sumą) neatsižvelgiama į reikalavimus, kurių, pasibaigus teismo patvirtinto Fizinio asmens kreditorių reikalavimų tenkinimo ir jo mokumo atkūrimo plano (toliau – Planas) įgyvendinimo laikotarpiui, negalima nurašyti. FABĮ 29 straipsnio 7 dalyje (2015 m. gruodžio 22 d. redakcija) pateiktas išsamus tokių nenurašomų reikalavimų sąrašas, kuris negali būti aiškinamas plečiamai. Pagal FABĮ 29 straipsnio 7 dalį (2015 m. gruodžio 22 d. redakcija), bankroto procesui pasibaigus likę nepatenkinti kreditorių reikalavimai, kylantys dėl tyčinėmis nusikalstamomis veikomis padarytos žalos atlyginimo, nurašomi.

2.2. Kreditorių reikalavimo teisė yra nuosavybės teisė. Reikalavimų nurašymas reiškia kreditorių nuosavybės teisės suvaržymą. Toks suvaržymas taikant FABĮ yra teisėta priemonė, atitinkanti FABĮ nustatytą tikslą atkurti fizinio asmens mokumą. Toks suvaržymas taip pat dažniausiai yra proporcinga priemonė, kadangi, nepaisant nominalios kreditoriaus reikalavimo vertės, jis negali būti realiai įgyvendintas dėl fizinio asmens nemokumo.

Tačiau reikalavimas dėl tyčine nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo skiriasi nuo kitų kreditorių reikalavimų: toks reikalavimas kyla dėl to, kad skolininkas tyčia sąmoningai atliko draudžiamą veiką; kreditorius, reikalaujantis atlyginti žalą, nėra savanoriškas kreditorius, sąmoningai pradėjęs teisinius santykius su skolininku (pavyzdžiui, sudaręs sutartį), taigi jo galimybės teisinėmis priemonėmis apsiginti nuo žalos padarymo yra itin ribotos. Todėl abejotina, ar leidimas nurašyti reikalavimus dėl tyčinėmis nusikalstamomis veikomis padarytos žalos atlyginimo nėra neproporcingas įsiterpimas į kreditorių nuosavybės teisę, ar toks nuo tyčinių nusikalstamų veikų nukentėjusių asmenų (kreditorių) nuosavybės teisės ribojimas demokratinėje visuomenėje yra būtinas siekiant apsaugoti kitų asmenų (tyčinėmis nusikalstamomis veikomis žalą padariusių asmenų) teises ir laisves ir ar toks teisinis reguliavimas neprieštarauja Konstitucijos 23 straipsnio 1 daliai.

2.3. Reikalavimas atlyginti tyčine nusikalstama veika padarytą žalą yra socialiai vertingas. Nuo tyčinės nusikalstamos veikos nukentėjusiam asmeniui žalos atlyginimas reiškia, kad bent iš dalies bus atkurta iki nusikalstamos veikos padarymo buvusi padėtis.

Remdamasis oficialiąja konstitucine doktrina, pareiškėjas pažymi, kad būtinumas atlyginti asmeniui padarytą materialinę ir moralinę žalą yra konstitucinis principas, kuriuo siekiama užtikrinti, kad asmenims, patyrusiems materialinę ar moralinę žalą, ji bus atlyginta. Tačiau FABĮ 29 straipsnio 7 dalyje (2015 m. gruodžio 22 d. redakcija) įtvirtintas teisinis reguliavimas reiškia, kad

tyčine nusikalstama veika padaryta žala, nors ir priteista, gali likti visiškai ar iš dalies neatlyginta, todėl abejotina, ar toks teisinis reguliavimas atitinka Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalį, konstitucinį teisinės valstybės principą.

II

Suinteresuoto asmens atstovo argumentai

3. Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui gauti suinteresuoto asmens Lietuvos Respublikos Seimo atstovo Seimo nario Stasio Šedbaro rašytiniai paaiškinimai, kuriuose teigiama, kad ginčijamas teisinis reguliavimas neprieštarauja Konstitucijai. Suinteresuoto asmens atstovo pozicija grindžiama šiais argumentais.

4. Įstatymų leidėjo sprendimas ginčijamame FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 4 punkte nurodyti nusikalstamas veikas, kurias padarius fiziniam asmeniui negali būti iškelta bankroto byla, yra aiškus – šios veikos pasirinktos pagal jų pobūdį (nusikaltimai ekonomikai ir verslo tvarkai ir nusikaltimai finansų sistemai); visomis šiomis veikomis žala padaroma ne tik privatiems asmenims, bet ir visai valstybei (jos ekonomikai).

4.1. Įstatymų leidėjas pasirinko ir FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 4 punkte nurodė tik kelias tam tikros rūšies nusikalstamas veikas, siekdamas, kad fizinių asmenų bankroto santykius reguliuojančio įstatymo taikymas nebūtų pernelyg apribotas ir įstatymas dėl to netaptų neefektyvus. Pernelyg išplėtus šį nusikalstamų veikų sąrašą (pavyzdžiui, į jį įtraukus nusikalstamas veikas nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams, valdymo tvarkai ar valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams), fizinio asmens bankroto teisė būtų itin suvaržyta, o įstatymo tikslai liktų neįgyvendinti.

4.2. Nusikalstamų veikų sudėčių klasifikavimu pagal objektą grindžiama visa BK specialiosios dalies struktūra. Tam tikros rūšies nusikalstamos veikos padarymas gali sukelti teisines pasekmes ne tik pagal baudžiamuosius įstatymus. FABĮ nustatytas teisinis reguliavimas šiuo aspektu nėra išskirtinis. FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 4 punkte nurodyti nusikaltimai, kuriais pažeidžiama valstybės ekonomika ir finansų sistema, pasirinkti pagrįstai, atsižvelgiant į bankroto kaip reiškinio specifiką. Teisinė atsakomybė už nusikalstamą bankrotą, kreditorių favoritizmą ar kitas nusikalstamas veikas, kuriomis padaroma žala kreditoriams, yra reglamentuota BK XXXI skyriuje, kuriame nustatyta atsakomybė už nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus ekonomikai ir verslo tvarkai. Taigi įstatymų leidėjas, pripažinęs nusikalstamą bankrotą ir kitas su akivaizdžiai gresiančio bankroto sąlyga susietas veikas nusikaltimais ekonomikai ir verslo tvarkai, šių veikų padarymą pagrįstai nustatė kaip sąlygą, kuriai esant teismas atsisako iškelti fizinio asmens bankroto bylą.

4.3. Suinteresuoto asmens atstovas atkreipia dėmesį ir į tai, kad BK 182 straipsnyje numatyta nusikalstama veika – sukčiavimas yra vienas labiausiai paplitusių nusikaltimų. Praktikoje

žinoma daugybė sukčiavimo formų: motinystės (tėvystės) pašalpų įgijimas apgaule, telefoninis sukčiavimas, pinigų išviliojimas apsimetant asmeniu, galinčiu padėti nukentėjusiajam išspręsti jo problemą, svetimo nekilnojamojo turto pardavimas arba įkeitimas, fiktyvių įmonių steigimas ir prekių pirkimas konsignacijos pagrindais, paskui nesumokant už jas, pridėtinės vertės mokesčio neteisėtas susigrąžinimas ar išvengimas ir pan. Ne visais sukčiavimo atvejais būtų tikslinga formaliai drausti iškelti fiziniam asmeniui bankroto bylą.

5. Įstatyme, kuriuo reglamentuojamas fizinio asmens bankroto procesas, turėtų būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kuriuo skolininkas būtų apsaugotas nuo nuskurdinimo, siekiant skolininko ir kreditorių interesų pusiausvyros, ribojant kreditorių nuosavybės teises ir tais atvejais, kai žala kreditoriams padaroma tyčine nusikalstama veika. Tuo atveju, jeigu įstatyme būtų nustatytas teisinis reguliavimas, pagal kurį iš nemokaus asmens tyčine nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimas būtų išieškomas neribotą laiką, t. y. reikalavimas atlyginti šią žalą nebūtų nurašomas, toks fizinis asmuo nebūtų suinteresuotas turėti legalų pajamų šaltinį, oficialiai nuosavybės teise savo vardu įgyti turto, nes išieškojus skolas šio turto netektų. Taigi asmuo neribotą laiką įstatymo būtų paliekamas neapibrėžtoje padėtyje.

Kai nemokiam fiziniam asmeniui iškeliama bankroto byla, jis privalo vykdyti FABĮ nustatytas pareigas, įskaitant pareigą pagal savo galimybes dirbti arba užsiimti kita pajamų duodančia veikla. Jeigu fizinis asmuo, kuriam yra iškelta bankroto byla, nuslepia bankroto proceso metu gautas lėšas ar kitą turtą, nevykdo kitų FABĮ nustatytų reikalavimų, bankroto byla jam nutraukiama. Užbaigus bankroto procesą, tokiam asmeniui sudaromos sąlygos integruotis į visuomenę, sumažinama jo socialinė atskirtis, atitinkamai mažėja ir valstybės išlaidos, skiriamos socialinėms reikmėms. Taigi ginčijamoje FABĮ 29 straipsnio 7 dalyje (2015 m. gruodžio 22 d. redakcija) nustatytas teisinis reguliavimas atitinka tiek fizinio asmens, kuriam iškelta bankroto byla, tiek kreditorių interesus, taip pat viešąjį interesą ir negali būti vertinamas kaip neatitinkantis proporcingumo principo.

Atsižvelgiant į Konstitucijoje įtvirtintą asmenų lygiateisiškumo principą, kreditoriai, kuriems žala padaryta tyčinėmis nusikalstamomis veikomis, ir kreditoriai, žalą patyrę dėl neatsargių nusikalstamų veikų, vien dėl skirtingų tų nusikalstamų veikų padarymo kaltės formų įstatymu neturėtų būti traktuojami skirtingai.

Be to, žala asmenims gali būti padaroma ne tik tyčinėmis nusikalstamomis veikomis, bet ir kitais, tiek tyčiniais, tiek neatsargiais neteisėtais, veiksmais (pavyzdžiui, administraciniais nusižengimais). Tad abejotina, ar išskiriant tik reikalavimus dėl tyčinėmis nusikalstamomis veikomis padarytos žalos atlyginimo nebūtų diskriminuojami kiti kreditoriai, kuriems žala padaryta kitokiais neteisėtais veiksmais, nelaikomais nusikalstamomis veikomis.

III

Byloje gauta medžiaga

7. Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui gautos Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos direktoriaus Audriaus Linarto, Lietuvos teisės instituto direktorės Jurgitos Paužaitės-Kulvinskienės rašytinės nuomonės.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

I

Tyrimo ribos

8. Pareiškėjas Lietuvos Aukščiausiasis Teismas prašo ištirti *inter alia,* ar Konstitucijos 29 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui neprieštarauja FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 4 punktas tiek, kiek pagal jį bankroto byla gali būti iškelta fiziniam asmeniui, kuris yra nuteistas pagal BK 182 straipsnį, jeigu dėl to jis tapo nemokus ir jo teistumas nėra išnykęs.

Pareiškėjas Joniškio rajono apylinkės teismas prašo ištirti, ar Konstitucijos 29 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui neprieštarauja FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 4 punktas tiek, kiek pagal jį bankroto byla gali būti iškelta fiziniam asmeniui, kuris yra nuteistas pagal BK 182, 183, 300 straipsnius, jeigu dėl to jis tapo nemokus ir jo teistumas nėra išnykęs.

9. Pareiškėjas Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat prašo ištirti, ar Konstitucijos 23 straipsnio 1 daliai, 30 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui neprieštarauja FABĮ 29 straipsnio 7 dalis (2015 m. gruodžio 22 d. redakcija) tiek, kiek pagal ją reikalavimai dėl tyčinėmis nusikalstamomis veikomis padarytos žalos atlyginimo gali būti nurašyti.

Pažymėtina, kad pagal Seimo 2016 m. kovo 25 d. priimto Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo Nr. XI-2000 4, 5, 6, 7, 8, 9, 14, 17, 19, 25, 27 ir 29 straipsnių pakeitimo įstatymo Nr. XII-2235 13 straipsnio pakeitimo įstatymą FABĮ 29 straipsnio 7 dalis, išdėstyta viena 2015 m. gruodžio 22 d. redakcija, galiojo iki 2016 m. gruodžio 31 d., o ši dalis, išdėstyta kita tos pačios dienos redakcija, kuri nustatyta siekiant joje vartojamas sąvokas suderinti su Seimo 2015 m. birželio 25 d. priimtame Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekse vartojamomis sąvokomis, įsigaliojo 2017 m. sausio 1 d.

Iš pareiškėjo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo prašymo matyti, kad jis ginčija FABĮ 29 straipsnio 7 dalį (2015 m. gruodžio 22 d. redakcija), galiojusią iki 2016 m. gruodžio 31 d.

10. Atsižvelgdamas į pareiškėjų prašymus, Konstitucinis Teismas šioje konstitucinės justicijos byloje tirs, ar:

– FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 4 punktas tiek, kiek pagal jį fizinio asmens bankroto byla gali būti iškelta asmeniui, kuris yra nuteistas pagal BK 182, 183, 300 straipsnius, jeigu dėl to jis tapo

nemokus ir jo teistumas nėra išnykęs, neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui;

– FABĮ 29 straipsnio 7 dalis (2015 m. gruodžio 22 d. redakcija), galiojusi iki 2016 m. gruodžio 31 d. (toliau – ir FABĮ 29 straipsnio 7 dalis), tiek, kiek pagal ją nurašomi reikalavimai dėl tyčinėmis nusikalstamomis veikomis padarytos žalos atlyginimo, neprieštaravo Konstitucijos 23 straipsnio 1 daliai, 30 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

II

Ginčijamas ir su juo susijęs teisinis reguliavimas

11. Seimas 2012 m. gegužės 10 d. priėmė Fizinių asmenų bankroto įstatymą, kuriuo Lietuvos teisės sistemoje įtvirtino naują fizinio asmens bankroto institutą ir sureguliavo fizinio asmens bankroto procesą.

11.1. FABĮ 1 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad šio įstatymo paskirtis – sudaryti sąlygas atkurti sąžiningų fizinių asmenų mokumą užtikrinant kreditorių reikalavimų tenkinimą ir siekiant teisingos skolininko ir jo kreditorių interesų pusiausvyros.

11.2. FABĮ projekto aiškinamajame rašte pažymėta, kad priimant šį įstatymą siekta nustatyti fizinių asmenų mokumo atkūrimo principus, kurie sudarytų sąlygas fiziniams asmenims, iš esmės pablogėjus jų finansinei būklei, per protingą terminą pagal išgales tenkinti kreditorių reikalavimus ir, pasibaigus šiam terminui, pagal įstatyme nustatytas sąlygas būti atleistiems nuo tolesnio skolų mokėjimo, t. y. sudaryti sąlygas jiems išvengti skurdo ir atkurti jų mokumą, vėl tapti vartotojais ir (arba) užsiimti ūkine komercine veikla bei užtikrinti kreditorių reikalavimų tenkinimą nustatytąja tvarka. Aiškinamajame rašte pažymėta ir tai, kad tokia galimybė būtų suteikiama tik sąžiningiems fiziniams asmenims.

11.3. FABĮ paskirtį taip yra išaiškinęs ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, formuojantis bendrosios kompetencijos teismų praktiką (2014 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-516/2014, 2014 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-561/2014 ir kt.). Jis, be kita ko, yra pažymėjęs ir tai, kad fizinio asmens bankroto procesu fiziniams asmenims, kurie dėl pablogėjusios finansinės padėties nebegali vykdyti savo įsipareigojimų kreditoriams, suteikiama galimybė grįžti į aktyvią ekonominę veiklą, netapti našta valstybės socialinei sistemai, taip apsaugant asmens orumą, o kreditoriams suteikiant galimybę atgauti bent dalį skolų (*inter alia* 2015 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-394-415/2015, 2014 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-561/2014).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje sistemiškai kartu su kitomis šio įstatymo nuostatomis aiškinant FABĮ 1 straipsnio 1 dalį, kurioje nustatyta, kad šio įstatymo paskirtis – sudaryti sąlygas atkurti ne bet kurio, o tik sąžiningo fizinio asmens mokumą, pažymėta, kad teismas atsisako iškelti fizinio asmens bankroto bylą dėl jo nesąžiningumo dviem atvejais: jeigu jis tapo

nemokus dėl sandorių, pažeidžiančių kreditorių teises, kurių sudaryti jis neprivalėjo, arba jeigu nustatomi kitokie jo veiksmai, kurie Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nustatyta tvarka laikomi nesąžiningais. Nesąžiningu asmuo pripažintinas, jeigu duomenys apie skolų atsiradimo pagrindą, skolininko elgesį su savo finansais leidžia daryti išvadą, kad jis sąmoningai (kryptingai) leido susidaryti skoloms, tikėdamasis, jog nepatenkinti kreditorių reikalavimai bus nurašyti, ar kitais būdais elgėsi itin nerūpestingai, konkrečiomis aplinkybėmis jo elgesį vertinant pagal protingumo ir teisingumo principus (*inter alia* 2014 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-516/2014, 2015 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-217-969/2015); kiekvienu individualiu atveju asmens veiksmus kvalifikuoti kaip nesąžiningus turi bylą nagrinėjantis teismas, remdamasis Civilinio kodekso nuostatomis ir kasacinio teismo suformuota šių įstatymo nuostatų taikymo praktika, atsižvelgdamas į FABĮ tikslus ir jame nustatytą specialųjį teisinį reguliavimą (*inter alia* 2016 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-208-313/2016).

11.4. Taigi įstatymų leidėjas fizinio asmens bankroto santykių teisiniu reguliavimu siekė sudaryti prielaidas atkurti skolininko ir jo kreditorių interesų pusiausvyrą, apsaugoti kreditorių interesus, suteikdamas galimybę iš nemokaus fizinio asmens atgauti bent dalį skolų, ir kartu palengvinti sąžiningo nemokaus fizinio asmens padėtį, suteikdamas jam galimybę grįžti į aktyvią ekonominę veiklą, atleidžiant jį nuo tolesnio likusių skolų mokėjimo pasibaigus bankroto procesui. Pabrėžtina, kad Lietuvos teisės sistemoje įtvirtinant fizinio asmens bankroto institutą nebuvo siekiama sudaryti sąlygų fiziniams asmenims apskritai išvengti atsakomybės už prisiimtas prievoles.

12. Pareiškėjai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir Joniškio rajono apylinkės teismas ginčija FABĮ 5 straipsnio (su 2015 m. gruodžio 22 d. pakeitimais) 8 dalies 4 punkto atitiktį Konstitucijai.

12.1. FABĮ 5 straipsnio „Fizinio asmens pareiškimo iškelti fizinio asmens bankroto bylą nagrinėjimas teisme“ (su 2015 m. gruodžio 22 d. pakeitimais) 8 dalyje nustatyta:

„Teismas atsisako iškelti fizinio asmens bankroto bylą, jeigu yra bent viena iš šių sąlygų:

1) pareiškimo iškelti fizinio asmens bankroto bylą nagrinėjimo metu teismas nustato, kad fizinio asmens būklė neatitinka šio įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje nurodytosios. Nustatant fizinio asmens būklę, nėra įskaitomi kreditorių reikalavimai, kurie šio įstatymo 29 straipsnio 7 dalyje nustatyta tvarka negali būti nurašyti;

2) paaiškėja, kad fizinis asmuo per paskutinius 3 metus iki pareiškimo iškelti bankroto bylą priėmimo tapo nemokus dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso <...> 6.67 straipsnyje nurodytų sudarytų kreditorių interesus pažeidžiančių sandorių, kurių sudaryti jis neprivalėjo, ar kitokių fizinio asmens tyčinių veiksmų pateikiant neteisingą informaciją kreditoriams apie finansinę būklę

prisiimant skolinius įsipareigojimus ar sudarant kitus sandorius, siekiant išvengti atsiskaitymo su kreditoriais, ar fizinio asmens sąmoningo neveikimo, siekiant išvengti atsiskaitymo su kreditoriais;

3) paaiškėja, kad fizinis asmuo tapo nemokus dėl savo žalingų įpročių (piktnaudžiavimo alkoholiu, narkotinėmis ar kitomis psichotropinėmis medžiagomis, azartinių lošimų ir kitų);

4) paaiškėja, kad fizinis asmuo yra nubaustas už nusikaltimus ar baudžiamuosius nusižengimus, nurodytus Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso <...> 207, 208, 209, 216, 222, 223 straipsniuose, ir jo teistumas nėra išnykęs, jeigu dėl to jis tapo nemokus;

5) nuo fizinio asmens bankroto proceso nutraukimo ar pabaigos nepraėję 10 metų, išskyrus šio įstatymo 10 straipsnio 1 dalies 1, 2 ir 7 punktuose nurodytus atvejus;

6) paaiškėja, kad yra iškelta neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, kurio dalyvis yra fizinis asmuo, bankroto byla.“

Taigi FABĮ 5 straipsnio (su 2015 m. gruodžio 22 d. pakeitimais) 8 dalyje yra įtvirtintos sąlygos, kurioms esant fizinio asmens bankroto byla negali būti iškelta; nustatęs, kad yra bet kuri iš tų sąlygų, teismas atsisako iškelti bankroto bylą fiziniam asmeniui. Pažymėtina, kad iš esmės visos šios sąlygos yra susijusios su tam tikra bankrutuoti siekiančio fizinio asmens būkle (kaip antai jo mokumu) arba tam tikrais šio asmens atliktais veiksmais (kaip antai su tam tikrų nusikalstamų veikų padarymu).

Pareiškėjo ginčijamame FABĮ 5 straipsnio (su 2015 m. gruodžio 22 d. pakeitimais) 8 dalies 4 punkte nustatyta sąlyga siejama su nusikalstamų veikų, nurodytų BK 207–209, 216, 222, 223 straipsniuose, padarymu: teismas atsisako iškelti fizinio asmens bankroto bylą, jeigu paaiškėja, jog tas asmuo tapo nemokus dėl to, kad yra nubaustas už šiuose BK straipsniuose nurodytas nusikalstamas veikas ir jo teistumas nėra išnykęs. Taigi šioje nuostatoje įtvirtintas apribojimas iškelti bankroto bylą yra laikinas: jis taikomas tol, kol nėra išnykęs asmens teistumas už jo padarytas minėtuose BK straipsniuose nurodytas nusikalstamas veikas. Asmuo, kuris tapo nemokus dėl to, kad buvo nubaustas už vieną ar kelias iš minėtų nusikalstamų veikų, išnykus teistumui gali kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, ir tokia byla jam gali būti iškelta.

Šioje konstitucinės justicijos byloje aktualiu aspektu pažymėtina, kad nusikalstamų veikų, kurias padariusiam fiziniam asmeniui bankroto byla negali būti iškelta, sąrašas, įtvirtintas ginčijamoje nuostatoje, yra baigtinis. Tai reiškia, kad fizinis asmuo, nubaustas už kurią nors kitą nusikalstamą veiką (*inter alia* už nurodytas BK 182, 183, 300 straipsniuose veikas) ir dėl to tapęs nemokus, gali kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, net jei jo teistumas nėra išnykęs, ir tokia byla jam gali būti iškelta.

13. FABĮ 5 straipsnio (su 2015 m. gruodžio 22 d. pakeitimais) 8 dalies 4 punkte yra įtvirtinta blanketinė norma, nukreipianti į BK 207–209, 216, 222, 223 straipsnius. Taigi FABĮ 5 straipsnio (su 2015 m. gruodžio 22 d. pakeitimais) 8 dalies 4 punkto nuostatos aiškintinos kartu su

atitinkamomis BK (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) nuostatomis.

13.1. Pagal BK 207 straipsnį „Kreditinis sukčiavimas“ yra baudžiamas asmuo, kuris apgaule gavo kreditą, paskolą, subsidiją, laidavimo ar banko garantijos raštus arba kitus kreditinius įsipareigojimus.

Pagal BK 208 straipsnį „Skolininko nesąžiningumas“ yra baudžiamas asmuo, kuris dėl savo sunkios ekonominės padėties ar nemokumo, kai akivaizdžiai grėsė bankrotas, neturėdamas galimybės patenkinti visų kreditorių reikalavimų, patenkino tik vieno ar keleto iš jų reikalavimus arba užtikrino vieno ar kelių kreditorių reikalavimus ir dėl to padarė turtinės žalos likusiems kreditoriams, taip pat asmuo, kuris dėl savo sunkios ekonominės padėties ar nemokumo, kai akivaizdžiai grėsė bankrotas, paslėpė, iššvaistė, perleido, pervedė į užsienį ar nepateisinamai pigiai pardavė turtą, kuris galėjo būti pateiktas skoloms padengti, ir dėl to padarė turtinės žalos kreditoriams.

Pagal BK 209 straipsnį „Nusikalstamas bankrotas“ yra baudžiamas asmuo, kuris sąmoningai blogai valdydamas įmonę nulėmė jos bankrotą ir dėl to padarė didelės turtinės žalos kreditoriams.

Pagal BK 216 straipsnį „Nusikalstamu būdu gauto turto legalizavimas“ yra baudžiamas asmuo, kuris, siekdamas nuslėpti ar įteisinti savo paties ar kito asmens turtą, žinodamas, kad jis gautas nusikalstamu būdu, tą turtą įgijo, valdė, naudojo, perdavė jį kitiems asmenims, atliko su tuo turtu susijusias finansines operacijas, sudarė sandorius, naudojo jį ūkinėje, komercinėje veikloje, kitaip jį pertvarkė ar melagingai nurodė, kad tai gauta iš teisėtos veiklos, taip pat asmuo, kuris slėpė savo paties ar kito asmens turto tikrąjį pobūdį, šaltinį, buvimo vietą, disponavimą juo, judėjimą arba nuosavybės ar kitas su tuo turtu susijusias teises, žinodamas, kad tas turtas gautas nusikalstamu būdu.

Pagal BK 222 straipsnį „Apgaulingas apskaitos tvarkymas“ yra baudžiamas asmuo, kuris apgaulingai tvarkė teisės aktų reikalaujamą buhalterinę apskaitą arba paslėpė, sunaikino ar sugadino apskaitos dokumentus, jeigu dėl to negalima visiškai ar iš dalies nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros.

Pagal BK 223 straipsnį „Aplaidus apskaitos tvarkymas“ yra baudžiamas asmuo, kuris privalėjo tvarkyti, bet netvarkė teisės aktų reikalaujamos buhalterinės apskaitos arba aplaidžiai tvarkė teisės aktų reikalaujamą buhalterinę apskaitą, arba įstatymų nustatytą laiką nesaugojo buhalterinės apskaitos dokumentų, jeigu dėl to negalima visiškai ar iš dalies nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros.

13.2. Pažymėtina, kad BK 207–209 straipsniai yra įtvirtinti XXXI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“, o 216, 222, 223 straipsniai – XXXII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai“.

13.3. Pareiškėjų ginčijamą FABĮ 5 straipsnio (su 2015 m. gruodžio 22 d. pakeitimais) 8 dalies 4 punkte nustatytą teisinį reguliavimą aiškinant kartu su nurodytais BK straipsniais matyti, kad bankroto byla negali būti iškelta fiziniam asmeniui, kuris yra nubaustas arba už šiuos nusikaltimus ekonomikai ir verslo tvarkai: kreditinį sukčiavimą, skolininko nesąžiningumą, nusikalstamą bankrotą, arba už šiuos nusikaltimus finansų sistemai: nusikalstamu būdu gauto turto legalizavimą, apgaulingą apskaitos tvarkymą, aplaidų apskaitos tvarkymą, jeigu dėl šių išvardytų nusikalstamų veikų padarymo asmuo tapo nemokus ir jo teistumas nėra išnykęs. Vadinasi, bankroto byla nekeliama tokiam fiziniam asmeniui, kuris tapo nemokus dėl to, kad yra nubaustas už tam tikrus nusikaltimus, kuriais kėsinosi į valstybės ekonomiką, verslo tvarką ar finansų sistemą ir kuriais *inter alia* siekė išvengti kreditinių įsipareigojimų vykdymo ar kitaip padaryti turtinę žalą kreditoriams.

Pažymėtina, kad, kaip matyti iš aptarto teisinio reguliavimo, pagal FABĮ 5 straipsnio (su 2015 m. gruodžio 22 d. pakeitimais) 8 dalies 4 punktą fizinio asmens bankroto byla negali būti keliama, jeigu padarytos ne visos BK XXXI ir XXXII skyriuose numatytos nusikalstamos veikos, o tik konkrečiai toje nuostatoje nurodytosios.

14. Kaip minėta, pareiškėjų nuomone, bankroto byla neturėtų būti keliama ir fiziniam asmeniui, kuris yra nubaustas už nusikaltimus, nurodytus BK 182, 183, 300 straipsniuose.

14.1. Pagal BK 182 straipsnį „Sukčiavimas“ yra baudžiamas asmuo, kuris apgaule savo ar kitų naudai įgijo svetimą turtą ar turtinę teisę, išvengė turtinės prievolės arba ją panaikino.

Pagal BK 183 straipsnį „Turto pasisavinimas“ yra baudžiamas asmuo, kuris pasisavino jam patikėtą ar jo žinioje buvusį svetimą turtą ar turtinę teisę arba didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčias vertybes.

Pagal BK 300 straipsnį „Dokumento suklastojimas ar disponavimas suklastotu dokumentu“ yra baudžiamas asmuo, kuris pagamino netikrą dokumentą, suklastojo tikrą dokumentą arba žinomai netikrą ar žinomai suklastotą tikrą dokumentą laikė, gabeno, siuntė, panaudojo ar realizavo.

14.2. Pažymėtina, kad BK 182, 183 straipsniai yra įtvirtinti XXVIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“, o 300 straipsnis – XLIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai, susiję su dokumentų ar matavimo priemonių klastojimu“.

15. Pareiškėjas Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat ginčija FABĮ 29 straipsnio 7 dalies atitiktį Konstitucijai.

15.1. FABĮ 29 straipsnio „Kreditorių reikalavimų tenkinimas“ 7 dalyje buvo nustatyta:

„Plane numatyti likę nepatenkinti kreditorių reikalavimai, tarp jų įkeitimu ir (ar) hipoteka užtikrinti kreditorių reikalavimai, baigus fizinio asmens bankroto procesą, išskyrus šio įstatymo

30 straipsnio 3 dalies 2 punkte nurodytą atvejį, nurašomi, išskyrus reikalavimus dėl žalos atlyginimo dėl suluošinimo ar kitokio kūno sužalojimo, ar mirties ir piniginių lėšų vaikui (įvaikiui) išlaikyti (alimentų) bei reikalavimus, kurie kyla iš fizinio asmens pareigos sumokėti valstybei baudas, paskirtas už fizinio asmens padarytus administracinius teisės pažeidimus arba nusikalstamas veikas, ir įkeitimu ir (ar) hipoteka užtikrintus kreditorių reikalavimus, jeigu šie kreditoriai ir fizinis asmuo susitarė dėl įkeisto turto išsaugojimo fizinio asmens bankroto proceso metu, nebent šio įstatymo 4 straipsnio 4 dalies 10 punkte nurodytame susitarime susitarta kitaip.“

Taigi FABĮ 29 straipsnio 7 dalyje reguliuojami kreditorių ir skolininko santykiai pasibaigus fizinio asmens bankroto procesui – skolininkas atleidžiamas nuo pareigos vykdyti likusius nepatenkintus kreditorių reikalavimus, ir jie nurašomi. Tačiau ši bendra taisyklė taikoma ne visais atvejais – net ir pasibaigus fizinio asmens bankroto procesui skolininkas privalo visiškai įvykdyti FABĮ 29 straipsnio 7 dalyje nurodytus reikalavimus: atlyginti žalą, padarytą dėl suluošinimo, kitokio kūno sužalojimo ar mirties; išlaikyti savo vaikus (įvaikius); sumokėti valstybei baudas už padarytus administracinius nusižengimus arba nusikalstamas veikas; įvykdyti įkeitimu ir (ar) hipoteka užtikrintus kreditorių reikalavimus, jeigu šie kreditoriai ir fizinis asmuo susitarė dėl įkeisto turto išsaugojimo fizinio asmens bankroto proceso metu. Šis reikalavimų, kurie turi būti vykdomi net ir pasibaigus fizinio asmens bankroto procesui, sąrašas yra išsamus. Taigi iš visų kitų fizinio asmens turėtų skolinių įsipareigojimų kylantys reikalavimai, *inter alia* reikalavimas atlyginti tyčine nusikalstama veika padarytą žalą, pasibaigus bankroto procesui nurašomi**,** t. y. nebeturi būti vykdomi.

15.2. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad pagal FABĮ 29 straipsnio 7 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą, nurašius nesumokėtą asmeniui tyčine nusikalstama veika padarytos žalos (išskyrus žalą dėl suluošinimo, kitokio kūno sužalojimo ar mirties) atlyginimo dalį, likusi neatlyginta tyčine nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo dalis nebeturi būti atlyginama. Vadinasi, pagal šį teisinį reguliavimą, pasibaigus bankroto procesui ir nurašius likusią nesumokėtą tyčine nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo dalį, tokią žalą padaręs asmuo nebeprivalo atlyginti visos padarytos žalos (*inter alia* tos, kurią atlyginti priteista teismo sprendimu), o tokią žalą patyręs asmuo, tapęs asmens, padariusio žalą, kreditoriumi fizinio asmens bankroto procese, negali gauti patirtos žalos atlyginimo.

15.3. Ginčijamoje FABĮ 29 straipsnio 7 dalyje taip pat numatyta, kad nepatenkinti kreditorių reikalavimai baigus fizinio asmens bankroto procesą nenurašomi FABĮ 30 straipsnio 3 dalies 2 punkte nurodytu atveju.

FABĮ 30 straipsnio 3 dalies 2 punkte nustatyta, kad jeigu bankroto administratorius pateikia teismui dokumentus, patvirtinančius, kad fizinis asmuo gali ir galės ateityje įvykdyti skolinius įsipareigojimus, teismas priima sprendimą baigti fizinio asmens bankroto bylą.

Taigi tais atvejais, kai bankroto proceso metu paaiškėja, kad fizinis asmuo objektyviai gali ir galės ateityje įvykdyti turimus skolinius įsipareigojimus, dėl kurių buvo iškelta bankroto byla, teismui priėmus sprendimą iškeltą bankroto bylą nutraukti fizinis asmuo privalo įvykdyti visus turimus skolinius įsipareigojimus.

15.4. Kaip minėta, 2017 m. sausio 1 d. įsigaliojo FABĮ 29 straipsnio 7 dalis, išdėstyta kita 2015 m. gruodžio 22 d. redakcija.

Pažymėtina, kad šia redakcija išdėstytoje FABĮ 29 straipsnio 7 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas šioje byloje aktualiu aspektu nepakito.

16. Ginčijamas FABĮ 29 straipsnio 7 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas dėl skolinių įsipareigojimų vykdymo pasibaigus bankroto procesui aiškintinas kitų šio įstatymo nuostatų kontekste.

16.1. Pagal FABĮ 6 straipsnio (su 2015 m. gruodžio 22 d. pakeitimais) 1 dalį teismas nusprendžia iškelti fizinio asmens bankroto bylą, jeigu nustato, kad fizinis asmuo yra nemokus ir nėra FABĮ 5 straipsnio 8 dalyje nustatytų bankroto bylos nekėlimo pagrindų.

16.2. Fizinio asmens nemokumo sąvoka apibrėžta FABĮ 2 straipsnio 2 dalyje, pagal kurią nemokiu laikomas fizinis asmuo, negalintis įvykdyti skolinių įsipareigojimų, kurių mokėjimo terminai suėję ir kurių suma viršija 25 Vyriausybės patvirtintas minimaliąsias mėnesines algas (MMA).

Pagal FABĮ 5 straipsnio (su 2015 m. gruodžio 22 d. pakeitimais) 8 dalies 1 punktą, kaip minėta, nustatant, ar fizinis asmuo yra nemokus, nėra įskaitomi kreditorių reikalavimai, kurie šio įstatymo 29 straipsnio 7 dalyje nustatyta tvarka negali būti nurašyti.

Vadinasi, nustatant, ar fizinis asmuo yra nemokus, t. y. apskaičiuojant, ar jo negalimi įvykdyti skoliniai įsipareigojimai, kurių mokėjimo terminai yra suėję, viršija 25 MMA, įskaitomi tik tie skoliniai įsipareigojimai, iš kurių kylantys reikalavimai, pasibaigus bankroto procesui, būtų nurašyti.

Šiame kontekste paminėtina, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, aiškindamas asmens nemokumo sąvoką, yra pažymėjęs, jog pagal FABĮ 2 straipsnio 2 dalį teismas, spręsdamas, ar fizinis asmuo gali įvykdyti savo įsipareigojimus, be kita ko, turi įvertinti skolinių įsipareigojimų kitimo perspektyvą atsižvelgdamas į asmens turimą turtą ir jo gaunamas pajamas, t. y. teismas turi nustatyti ne tik tai, kad skolų, kurių mokėjimo terminai yra suėję, suma viršija 25 MMA, bet ir tai, ar asmuo objektyviai neturi galimybės šių skolų padengti nei šiuo metu, nei per protingą terminą (2015 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-379-701/2015).

16.3. Taigi pagal FABĮ 2 straipsnio 2 dalį, 5 straipsnio (su 2015 m. gruodžio 22 d. pakeitimais) 8 dalies 1 punktą, 29 straipsnio 7 dalį nustatant, ar fizinis asmuo yra nemokus, į jo objektyviai negalimų įvykdyti skolinių įsipareigojimų sumą neįskaitomi skoliniai įsipareigojimai

dėl žalos, padarytos dėl suluošinimo, kitokio kūno sužalojimo ar mirties, atlyginimo, dėl vaikų išlaikymo, dėl baudų valstybei sumokėjimo ir dėl įkeitimu ir (ar) hipoteka užtikrintų reikalavimų vykdymo, jeigu kreditorius ir fizinis asmuo buvo susitarę išsaugoti įkeistą turtą fizinio asmens bankroto proceso metu. Tai reiškia, kad asmuo pripažįstamas nemokiu tik jeigu jo negalimų įvykdyti turimų skolinių įsipareigojimų, kitų nei išvardytieji FABĮ 29 straipsnio 7 dalyje, suma viršija 25 MMA. Taigi, jeigu asmuo turi tik tokių skolinių įsipareigojimų, iš kurių kylantys reikalavimai pagal FABĮ 29 straipsnio 7 dalį pasibaigus bankroto bylai nenurašomi, jis negali būti pripažintas nemokiu, ir tokiu atveju jam bankroto byla negali būti iškelta.

17. Apibendrinant išdėstytą ginčijamą ir su juo susijusį teisinį reguliavimą konstatuotina, kad:

– fizinio asmens bankroto instituto teisiniu reguliavimu siekta sudaryti prielaidas atkurti skolininko ir jo kreditorių interesų pusiausvyrą, apsaugoti kreditorių interesus suteikiant galimybę iš nemokaus fizinio asmens atgauti bent dalį skolų, taip pat palengvinti sąžiningo nemokaus fizinio asmens padėtį suteikiant jam galimybę grįžti į aktyvią ekonominę veiklą; tačiau reguliuojant fizinio asmens bankroto procesą nebuvo siekiama sudaryti sąlygų fiziniams asmenims apskritai išvengti atsakomybės už turimus skolinius įsipareigojimus;

– pagal ginčijamą FABĮ 5 straipsnio (su 2015 m. gruodžio 22 d. pakeitimais) 8 dalies 4 punktą bankroto byla negali būti iškelta fiziniam asmeniui, kuris yra nubaustas už kurį nors BK 207–209 straipsniuose nurodytą nusikaltimą ekonomikai ir verslo tvarkai arba už kurį nors BK 216, 222, 223 straipsniuose nurodytą nusikaltimą finansų sistemai, jeigu dėl šių nusikalstamų veikų padarymo jis tapo nemokus ir jo teistumas nėra išnykęs; tačiau tokia byla gali būti iškelta asmeniui, nubaustam už bet kokius kitus nusikaltimus ar baudžiamuosius nusižengimus, *inter alia* už BK 82, 183 straipsniuose nurodytus nusikaltimus nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams, taip pat BK 300 straipsnyje nurodytą nusikaltimą valdymo tvarkai;

– pagal FABĮ 2 straipsnio 2 dalį, 5 straipsnio (su 2015 m. gruodžio 22 d. pakeitimais) 8 dalies 1 punktą, 29 straipsnio 7 dalį asmuo pripažįstamas nemokiu, jeigu jo objektyviai negalimų įvykdyti turimų skolinių įsipareigojimų, kitų nei išvardytieji FABĮ 29 straipsnio 7 dalyje, suma viršija 25 MMA; jeigu asmuo turi tik tokių skolinių įsipareigojimų, iš kurių kylantys reikalavimai, pasibaigus bankroto procesui, nėra nurašomi, bankroto byla jam negali būti iškelta;

– pagal ginčijamą FABĮ 29 straipsnio 7 dalį, pasibaigus fizinio asmens bankroto procesui, neįvykdyti reikalavimai atlyginti asmeniui tyčine nusikalstama veika padarytą žalą (išskyrus žalą dėl suluošinimo, kitokio kūno sužalojimo ar mirties) yra nurašomi, taigi neatlyginta žalos dalis (*inter alia* ta dalis, kurią atlyginti priteista teismo sprendimu) nebeturi būti atlyginama.

III

Fizinių asmenų bankroto įstatymo 5 straipsnio 8 dalies 4 punkto

atitikties Konstitucijai vertinimas

18. Šioje konstitucinės justicijos byloje tiriama FABĮ 5 straipsnio (su 2015 m. gruodžio 22 d. pakeitimais) 8 dalies 4 punkto tiek, kiek pagal jį fizinio asmens bankroto byla gali būti iškelta asmeniui, kuris yra nuteistas pagal BK 182, 183, 300 straipsnius, jeigu dėl to jis tapo nemokus ir jo teistumas nėra išnykęs, atitiktis Konstitucijos 29 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.

19. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas asmenų lygybės įstatymui principas reiškia žmogaus teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įpareigoja vienodus faktus vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai; konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas būtų pažeistas, jeigu tam tikri asmenys ar jų grupės būtų traktuojami skirtingai, nors tarp jų nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas (*inter alia* 2013 m. vasario 22 d., 2016 m. birželio 20 d., 2017 m. sausio 25 d. nutarimai); vertinant, ar pagrįstai yra nustatytas skirtingas reguliavimas, būtina atsižvelgti į konkrečias teisines aplinkybes; pirmiausia turi būti įvertinti asmenų ir objektų, kuriems taikomas skirtingas teisinis reguliavimas, teisinės padėties skirtumai (*inter alia* 2015 m. rugsėjo 22 d., 2016 m. kovo 15 d. nutarimai).

20. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje ne kartą konstatuota ir tai, kad konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas neatsiejamas nuo konstitucinio teisinės valstybės principo, integruojančio įvairias Konstitucijoje įtvirtintas, jos saugomas ir ginamas vertybes; konstitucinio asmenų lygiateisiškumo principo pažeidimas kartu yra ir konstitucinio teisinės valstybės principo pažeidimas (*inter alia* 2012 m. vasario 6 d., 2013 m. vasario 22 d., 2016 m. birželio 7 d. nutarimai).

21. Vertinant ginčijamo fizinio asmens bankroto santykių teisinio reguliavimo atitiktį Konstitucijai pažymėtina, kad pagal Konstituciją įstatymų leidėjui apskritai nekyla pareigos nustatyti fizinio asmens bankroto instituto kaip vieno iš galimų būdų fizinio asmens nemokumo problemoms spręsti. Pasirinkęs Lietuvos teisės sistemoje įtvirtinti fizinio asmens bankroto institutą, įstatymų leidėjas, siekdamas, be kita ko, užtikrinti nemokaus fizinio asmens ir jo kreditorių interesų pusiausvyrą, turi plačią diskreciją reguliuoti fizinio asmens bankroto santykius, *inter alia* pasirinkti fizinio asmens bankroto instituto modelį, apibrėžti galinčių bankrutuoti asmenų ratą, nustatyti fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo pagrindus, atvejus, kada tokia byla negali būti iškelta, reguliuoti fizinio asmens bankroto procedūras, nustatyti atleidimo nuo skolinių įsipareigojimų vykdymo sąlygas, kitus esminius fizinio asmens bankroto instituto elementus. Tačiau tai darydamas įstatymų leidėjas privalo paisyti Konstitucijos normų ir principų.

Šiame kontekste pažymėtina ir tai, kad fizinio asmens bankroto instituto modeliai yra įvairūs; įstatymų leidėjo pasirinkimas įstatymais įtvirtinti vieną ar kitą fizinio asmens bankroto instituto modelį gali priklausyti nuo konkrečių įstatymų leidėjo tikslų. Be to, įstatymais gali būti

numatytas teisminis arba neteisminis fizinio asmens bankroto procesas. Įstatymų leidėjas, naudodamasis turima plačia diskrecija pasirinkti vieną ar kitą fizinio asmens bankroto instituto modelį, gali nustatyti ir tokį modelį, pagal kurį teismui fizinio asmens bankroto procese būtų suteikti platesni įgaliojimai spręsti *inter alia* dėl fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo ir (arba) atleidimo nuo likusių neįvykdytų skolinių įsipareigojimų vykdymo pasibaigus bankroto procesui, atsižvelgus į konkrečios bylos aplinkybes ir įvertinus kiekvieno bankrutuoti siekiančio fizinio asmens padėtį.

Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste taip pat pažymėtina, kad pagal Konstitucijos 29 straipsnį, konstitucinį teisinės valstybės principą įstatymų leidėjas, reguliuodamas fizinio asmens bankroto santykius, privalo vienodai traktuoti vienodoje (panašioje) padėtyje esančius asmenis ir nustatyti visiems fiziniams asmenims vienodai taikytinus fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo pagrindus ir tvarką.

22. Minėta, kad pagal FABĮ 5 straipsnio (su 2015 m. gruodžio 22 d. pakeitimais) 8 dalies 4 punktą teismas atsisako iškelti fizinio asmens bankroto bylą, jeigu asmuo yra nubaustas už kurį nors BK 207–209 straipsniuose nurodytą nusikaltimą ekonomikai ir verslo tvarkai arba už kurį nors BK 216, 222, 223 straipsniuose nurodytą nusikaltimą finansų sistemai, jeigu dėl to jis tapo nemokus ir jo teistumas nėra išnykęs, tačiau tokia byla gali būti iškelta asmeniui, nubaustam už bet kokius kitus nusikaltimus ar baudžiamuosius nusižengimus, *inter alia* BK 182, 183 straipsniuose nurodytus nusikaltimus nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams, taip pat BK 300 straipsnyje nurodytą nusikaltimą valdymo tvarkai.

23. Pareiškėjai savo abejones ginčijamos nuostatos atitiktimi Konstitucijos 29 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui iš esmės grindžia dviejų – BK 182 ir 207 straipsniuose numatytų – nusikalstamų veikų panašumu ir teigia, kad įstatymų leidėjo pasirinktas kriterijus, pagal kurį atrinktos FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 4 punkte nurodytos nusikalstamos veikos, kurias padarius fizinio asmens bankroto byla negali būti iškelta, nėra aiškus ir kad asmenys, padarę kitas, pareiškėjų nuomone, panašias nusikalstamas veikas, nepagrįstai traktuojami palankiau.

23.1. Pareiškėjų prašymuose pateiktų argumentų kontekste pažymėtina, kad nors kitomis nei nurodytosios FABĮ 5 straipsnio (su 2015 m. gruodžio 22 d. pakeitimais) 8 dalies 4 punkte nusikalstamomis veikomis, *inter alia* numatytomis BK 182, 183, 300 straipsniuose, taip pat gali būti padaryta turtinė žala ir reikalavimas ją atlyginti taip pat gali lemti žalą padariusio asmens nemokumą, ginčijamoje nuostatoje nurodytos nusikalstamos veikos, už kurių padarymą baudžiamoji atsakomybė nustatyta BK 207–209, 216, 222, 223 straipsniuose, nuo kitų nusikalstamų veikų skiriasi savo objektu, t. y. jomis kėsinamasi į specifinius teisinius gėrius – valstybės ekonomiką, verslo tvarką ar finansų sistemą; be to, jomis *inter alia* siekiama išvengti kreditinių įsipareigojimų vykdymo ar kitaip padaryti turtinę žalą kreditoriams. Tad šias nusikalstamas veikas

padarę asmenys ir asmenys, padarę kitus nusikaltimus arba baudžiamuosius nusižengimus, *inter alia* tuos, kuriais kėsinamasi į nuosavybę, turtines teises ir turtinius interesus, negali būti laikomi esančiais vienodoje (panašioje) padėtyje.

Pabrėžtina, kad FABĮ 5 straipsnio (su 2015 m. gruodžio 22 d. pakeitimais) 8 dalies 4 punkto nuostata, pagal kurią fizinio asmens bankroto byla negali būti iškelta asmeniui, kuris yra nubaustas už kurį nors BK 206–209 straipsniuose nurodytą nusikaltimą ekonomikai ir verslo tvarkai arba už kurį nors BK 216, 222, 223 straipsniuose nurodytą nusikaltimą finansų sistemai, yra taikytina vienodai visiems šias nusikalstamas veikas padariusiems asmenims.

23.2. Šiame kontekste paminėtina ir tai, kad pareiškėjų prašymuose nurodytų BK 182 straipsnio „Sukčiavimas“ ir 207 straipsnio „Kreditinis sukčiavimas“ santykį yra nagrinėjęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas; jis, be kita ko, pažymėjo, kad nors abiejų straipsnių pavadinimuose vartojamas žodis sukčiavimas, šie straipsniai skiriasi nusikaltimo sudėties požymiais, nusikaltimo padarymo sritimi (kreditinio sukčiavimo sritis daug siauresnė negu sukčiavimo), tikslu (sukčiavimo atveju apgaulė panaudojama turint tikslą pasisavinti turtą, o kreditinio sukčiavimo atveju – siekiant ne pasisavinti turtą, o užvaldyti jį tam, kad būtų panaudotas vystant ūkinę, komercinę ar finansinę veiklą ir vėliau būtų atsiskaityta su kreditoriumi), dalyku (sukčiavimo dalykas yra piniginės lėšos, o kreditinio sukčiavimo – paskolų suteikimo tvarka ir sąlygos), baigtinumu (atitinkamai materialioji ir formalioji nusikaltimų sudėtys), veikos pavojingumo pobūdžiu ir kt. (2009 m. vasario 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-35/2009, 2013 m. birželio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-339/201, 2016 m. gruodžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-304-976/2016).

Kaip matyti iš šio BK 182, 207 straipsnių aiškinimo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje, šiuose straipsniuose nurodytos nusikalstamos veikos yra skirtingos, todėl jas padarę asmenys savaime negalėtų būti traktuojami kaip vienodoje (panašioje) padėtyje esantys asmenys.

23.3. Vadinasi, FABĮ 5 straipsnio (su 2015 m. gruodžio 22 d. pakeitimais) 8 dalies 4 punkte išvardytas nusikalstamas veikas padarę asmenys ir kitas nusikalstamas veikas, *inter alia* numatytąsias BK 182, 183, 300 straipsniuose, padarę asmenys nėra vienodoje (panašioje) padėtyje fizinio asmens bankroto proceso požiūriu, taigi nevienodas jų traktavimas yra objektyviai pateisinamas.

23.4. Kartu pažymėtina ir tai, kad įstatymų leidėjas, naudodamasis pagal Konstituciją turima plačia diskrecija reguliuoti fizinio asmens bankroto santykius, *inter alia* nustatyti fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo pagrindus ir atvejus, kai tokia byla negali būti iškelta, gali įstatyme nustatyti ir kitus atvejus, kai bankroto byla fiziniam asmeniui nekeliama, be kita ko, nuspręsti, kad bankroto byla negali būti iškelta asmenims, nubaustiems už kitas nei nurodytosios ginčijamoje nuostatoje nusikalstamas veikas. Taigi tai, kad pagal ginčijamą FABĮ 5 straipsnio (su 2015 m.

gruodžio 22 d. pakeitimais) 8 dalies 4 punkto nuostatą fizinio asmens bankroto byla negali būti iškelta asmenims, nubaustiems būtent už joje išvardytuose įstatymų leidėjo pasirinktuose BK straipsniuose nurodytus nusikaltimus, savaime nėra pagrindas ginčijamą nuostatą pripažinti prieštaraujančia Konstitucijai.

24. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad FABĮ 5 straipsnio (su 2015 m. gruodžio 22 d. pakeitimais) 8 dalies 4 punktas neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.

IV

Fizinių asmenų bankroto įstatymo 29 straipsnio 7 dalies atitikties Konstitucijai vertinimas

25. Šioje konstitucinės justicijos byloje taip pat tiriama FABĮ 29 straipsnio 7 dalies tiek, kiek pagal ją nurašomi reikalavimai dėl tyčinėmis nusikalstamomis veikomis padarytos žalos atlyginimo, atitiktis Konstitucijos 23 straipsnio 1 daliai, 30 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

26. Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas.

Kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, saugant ir ginant žmogaus teises ir laisves, *inter alia* žmogaus orumą, žalos atlyginimo institutui tenka ypatinga svarba (2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas); neteisėtais veiksmais padarytos žalos atlyginimas – vienas iš pagrindinių pažeistų teisių ir laisvių gynimo būdų (2000 m. birželio 30 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas savo aktuose (*inter alia* 2006 m. rugpjūčio 19 d., 2010 m. vasario 3 d., 2015 m. balandžio 16 d. nutarimuose) yra suformavęs plačią oficialiąją konstitucinę žalos atlyginimo doktriną, grindžiamą esmine nuostata, jog būtinumas atlyginti asmeniui padarytą materialinę ir moralinę žalą yra konstitucinis principas, kurį įtvirtinant siekiama užtikrinti, kad asmenims, patyrusiems materialinę ar moralinę žalą, ji bus atlyginta.

26.1. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad asmeniui padarytos žalos atlyginimas turi būti realus ir teisingas (2010 m. vasario 3 d., 2010 m. lapkričio 29 d., 2013 m. gruodžio 6 d. nutarimai); Konstitucijoje imperatyviai reikalaujama įstatymu nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad asmuo, kuriam neteisėtais veiksmais buvo padaryta žala, visais atvejais galėtų reikalauti teisingo tos žalos atlyginimo ir tą atlyginimą gauti (*inter alia* 2006 m. rugpjūčio 19 d., 2010 m. vasario 3 d., 2013 m. gruodžio 6 d. nutarimai).

26.2. Konstitucijoje garantuojama asmens teisė į neteisėtais veiksmais padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą, įskaitant teisminį žalos išieškojimą (*inter alia* 2000 m. birželio 30 d. nutarimas). Toks asmeniui padarytos (ir atlygintinos) žalos skirstymas į materialinę ir moralinę lemia su atitinkamos rūšies žalos atlyginimu susijusių santykių teisinio reguliavimo

ypatumus; atlyginant materialinę žalą visais atvejais yra įmanoma vadovautis visiško (adekvataus) žalos atlyginimo principu *(restitutio in integrum)*, taigi už materialius praradimus atlyginama materialiomis vertybėmis; tuo tarpu moralinė žala yra dvasinė skriauda, kurią tik sąlygiškai galima įvertinti ir kompensuoti materialiai (2006 m. rugpjūčio 19 d., 2010 m. vasario 3 d. nutarimai).

26.3. Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta įstatymų leidėjo pareiga išleisti įstatymą ar įstatymus, nustatančius žalos atlyginimą asmeniui už jam padarytą materialinę ir moralinę žalą (*inter alia* 2010 m. vasario 3 d., 2012 m. balandžio 18 d. nutarimai), ir nustatyti pakankamas teisės gauti padarytos žalos atlyginimą įgyvendinimo priemones (2010 m. vasario 3 d. nutarimas). Įstatymu gali būti numatyti atvejai, kai padaryta žala atlyginama ne visai arba žalą padaręs asmuo atleidžiamas nuo žalos atlyginimo (pavyzdžiui, esant nukentėjusiojo kaltei arba būtinosios ginties atveju) (1997 m. sausio 20 d. nutarimas).

Įstatymų leidėjas, įstatymu ar įstatymais reguliuodamas santykius, susijusius su asmeniui padarytos materialinės ir (arba) moralinės žalos atlyginimu, turi tam tikrą diskreciją, kiek jos neriboja Konstitucija (2006 m. rugpjūčio 19 d., 2010 m. vasario 3 d. nutarimai). Antai įstatymuose nustatytas teisinis reguliavimas gali būti diferencijuotas pagal tai, ar neteisėtais veiksmais padaryta žala yra atlyginama neteismine, ar teismine tvarka, tačiau jokiu būdu negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo būtų paneigta asmens teisė kreiptis į teismą ir reikalauti teisingai atlyginti neteisėtais veiksmais padarytą žalą (2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas). Iš Konstitucijos neišplaukia, kad įstatymais galima nustatyti kokias nors išimtis, pagal kurias asmeniui padaryta materialinė ir (arba) moralinė žala neatlyginama (2006 m. rugpjūčio 19 d., 2010 m. gegužės 13 d. nutarimai).

27. Bendrieji konstituciniai žalos atlyginimo nukentėjusiam asmeniui pagrindai kyla i*nter alia* iš konstitucinių teisingumo, teisinės valstybės principų (*inter alia* 2010 m. vasario 3 d., 2010 m. lapkričio 29 d., 2013 m. gruodžio 6 d. nutarimai).

27.1. Konstitucinis žalos atlyginimo principas neatsiejamas nuo Konstitucijoje įtvirtinto teisingumo principo (2006 m. rugpjūčio 19 d., 2010 m. vasario 3 d. nutarimai). Teisingumas gali būti įgyvendintas užtikrinant tam tikrą interesų pusiausvyrą, išvengiant atsitiktinumų ir savivalės, socialinio gyvenimo nestabilumo, interesų priešpriešos (*inter alia* 2008 m. gruodžio 24 d., 2015 m. gegužės 14 d., 2016 m. spalio 27 d. nutarimai). Įstatymais turi būti sudarytos visos reikiamos teisinės prielaidos padarytą žalą atlyginti teisingai; įstatymų leidėjas negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo būtų sudarytos prielaidos atsirasti tokiai situacijai, kad asmuo, patyręs žalą, negalėtų gauti teisingo žalos atlyginimo (2010 m. vasario 3 d. nutarimas).

27.2. Konstitucinis imperatyvas, kad žala turi būti atlyginta teisingai, yra susijęs ir su konstituciniais žalos atlyginimo proporcingumo, adekvatumo principais, pagal kuriuos reikalaujama, kad teisės aktuose nustatytos ir taikomos priemonės būtų proporcingos siekiamam

tikslui, neribotų asmens teisių labiau, negu būtina teisėtam ir visuotinai reikšmingam, konstituciškai pagrįstam tikslui pasiekti, nesudarytų prielaidų piktnaudžiauti teise (2009 m. kovo 27 d., 2010 m. vasario 3 d. nutarimai).

28. Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalies nuostata, kad asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas, yra susijusi ir su Konstitucijos 23 straipsnio nuostatomis, kuriomis užtikrinamas nuosavybės neliečiamumas ir apsauga. Konstitucinis Teismas ne kartą yra pažymėjęs, kad konstitucinė nuosavybės teisių apsauga, be kita ko, reiškia iš Konstitucijos bei Konstitucijai neprieštaraujančių įstatymų kylančios teisės reikalauti, kad būtų įvykdyti turtinio pobūdžio įsipareigojimai asmeniui, apsaugą (2003 m. liepos 4 d., 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimai).

Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad asmens teisė reikalauti atlyginti neteisėtais veiksmais padarytą žalą kyla iš Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalies, o pagal Konstitucijos 23 straipsnį yra ginami šios teisės turtiniai aspektai.

29. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste paminėtina ir tai, kad Konstitucijos preambulėje įtvirtintas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis suponuoja tai, kad privalu stengtis užtikrinti, kad kiekvienas asmuo ir visa visuomenė būtų saugūs nuo nusikalstamų kėsinimųsi (*inter alia* 2000 m. gegužės 8 d., 2010 m. gegužės 28 d., 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimai).

29.1. Kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, pagal Konstituciją įstatyme nusikalstamomis įvardijamos tik tos veikos, kurios iš tikrųjų yra pavojingos ir kuriomis daroma didelė žala asmens, visuomenės ir valstybės interesams (2003 m. birželio 10 d. nutarimas). Nusikaltimai – tai teisės pažeidimai, kuriais itin šiurkščiai pažeidžiamos konstitucinės žmonių teisės ir laisvės, kitos Konstitucijos saugomos ir ginamos vertybės (*inter alia* 2003 m. liepos 4 d., 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimai), daromas neigiamas poveikis gyvenimo sąlygoms, žmonių gyvenimo lygiui, kėsinamasi į valstybės ir visuomenės gyvenimo pagrindus (*inter alia* 2004 m. gruodžio 29 d., 2006 m. sausio 16 d. nutarimai).

29.2. Valstybė, vykdydama savo funkcijas ir veikdama visos visuomenės interesais, turi priedermę užtikrinti žmogaus teisių ir laisvių, kitų Konstitucijos saugomų ir ginamų vertybių, kiekvieno žmogaus ir visos visuomenės veiksmingą apsaugą *inter alia* nuo nusikalstamų kėsinimųsi (*inter alia* 2004 m. gruodžio 29 d., 2006 m. sausio 16 d. nutarimai). Pagal Konstituciją valstybė turi ne tik teisę, bet ir priedermę imtis įvairių teisėtų priemonių, užkertančių kelią nusikaltimams, ribojančių bei mažinančių nusikalstamumą; šios priemonės turi būti veiksmingos (2000 m. gegužės 8 d., 2006 m. sausio 16 d. nutarimai).

29.3. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs ir tai, kad teisinėje valstybėje negali būti nepaisoma bendrojo teisės principo, kad niekas negali turėti naudos iš savo padaryto teisės

pažeidimo (2006 m. kovo 14 d., 2008 m. kovo 15 d. nutarimai).

30. Minėta, kad pagal FABĮ 29 straipsnio 7 dalį pasibaigus bankroto procesui likę nepatenkinti kreditorių reikalavimai nurašomi, išskyrus reikalavimus dėl žalos atlyginimo dėl suluošinimo ar kitokio kūno sužalojimo, ar mirties ir piniginių lėšų vaikui (įvaikiui) išlaikyti (alimentų) bei reikalavimus, kurie kyla iš fizinio asmens pareigos sumokėti valstybei baudas, paskirtas už fizinio asmens padarytus administracinius teisės pažeidimus arba nusikalstamas veikas, ir įkeitimu ir (ar) hipoteka užtikrintus kreditorių reikalavimus, jeigu šie kreditoriai ir fizinis asmuo susitarė dėl įkeisto turto išsaugojimo fizinio asmens bankroto proceso metu.

Taip pat minėta, kad pagal šį teisinį reguliavimą, pasibaigus bankroto procesui ir nurašius likusią nesumokėtą tyčine nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo dalį, tokią žalą padaręs asmuo nebeprivalo atlyginti visos padarytos žalos (*inter alia* tos, kurią atlyginti priteista teismo sprendimu), o tokią žalą patyręs asmuo, tapęs asmens, padariusio žalą, kreditoriumi fizinio asmens bankroto procese, negali gauti patirtos žalos atlyginimo.

31. Pareiškėjo abejonės dėl ginčijamos nuostatos atitikties Konstitucijos 30 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui grindžiamos tuo, kad kreditorius, reikalaujantis atlyginti tyčine nusikalstama veika padarytą žalą, nėra savanoriškas kreditorius, pats nusprendęs turėti teisinių santykių su skolininku ir taip prisiėmęs atitinkamą riziką, ir jo reikalavimas dėl tokios žalos atlyginimo skiriasi nuo kitų kreditorių reikalavimų. Pagal ginčijamą teisinį reguliavimą, nurašius tyčine nusikalstama veika padarytą žalą, ji, nors ir priteista ją atlyginti, gali likti visiškai ar iš dalies neatlyginta.

32. Vertinant FABĮ 29 straipsnio 7 dalies tiek, kiek nurodyta pareiškėjo, atitiktį Konstitucijos 30 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, pažymėtina, kad, kaip minėta, pagal Konstituciją įstatymų leidėjui apskritai nekyla pareigos nustatyti fizinio asmens bankroto institutą, o nusprendęs jį įtvirtinti Lietuvos teisės sistemoje, reguliuodamas fizinio asmens bankroto teisinius santykius įstatymų leidėjas privalo paisyti Konstitucijos normų ir principų. Tai, be kita ko, reiškia, jog, įstatyme nustatytu fizinio asmens bankroto institutu siekdamas užtikrinti nemokaus fizinio asmens ir jo kreditorių interesų pusiausvyrą, įstatymų leidėjas negali paneigti iš Konstitucijos, *inter alia* jos 30 straipsnio 2 dalyje įtvirtinto žalos atlyginimo principo, konstitucinių teisingumo, teisinės valstybės principų, kylančio reikalavimo, kad asmeniui padaryta materialinė ir moralinė žala turi būti teisingai atlyginta. Vadinasi, nustatydamas bankrutavusių fizinių asmenų atleidimo nuo skolinių įsipareigojimų vykdymo sąlygas, jis negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį asmenys, nusikalstama veika padarę materialinę ir (arba) moralinę žalą, galėtų išvengti pareigos ją atlyginti, o asmuo, kuriam ta žala padaryta, negalėtų gauti teisingo jos atlyginimo.

32.1. Pažymėtina, kad reikalavimas atlyginti nusikalstama veika padarytą žalą, kuris pagal

ginčijamą FABĮ 29 straipsnio 7 dalį pasibaigus fizinio asmens bankroto procesui nurašomas kartu su kitais nepatenkintais kreditorių reikalavimais, iš esmės skiriasi nuo kitų kreditorių reikalavimų, kylančių iš sutartinių civilinių teisinių santykių, *inter alia* tuo, kad kreditorius, turintis teisę reikalauti žalos atlyginimo, santykiuose su skolininku dalyvauja ne savo pasirinkimu. Atsižvelgiant į tai, kad, kaip minėta, fizinio asmens bankroto procesu siekiama teisingos skolininko ir jo kreditorių interesų pusiausvyros, būtų neteisinga nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuriuo nusikalstama veika žalą padariusio asmens interesai, *inter alia* jo siekis grįžti į aktyvią ekonominę veiklą, būtų ginami labiau, negu tokią žalą patyrusio asmens teisės, t. y. jo teisė gauti teisingą patirtos žalos atlyginimą, kuriuo bent iš dalies būtų atkurta padėtis, buvusi iki nusikalstamos veikos padarymo. Taigi ne tik tyčinę, bet ir neatsargią nusikalstamą veiką padariusio asmens nemokumas nėra konstituciškai pateisinamas pagrindas atleisti tokį asmenį nuo pareigos atlyginti jo padarytą žalą.

32.2. Taip pat pažymėtina, kad tokiu teisiniu reguliavimu, kai, pasibaigus fizinio asmens bankroto procesui, likę nepatenkinti reikalavimai atlyginti nusikalstama veika padarytą žalą nurašomi, be kita ko, sudaromos prielaidos žalą padariusiam asmeniui turėti naudos iš savo padarytos nusikalstamos veikos.

32.3. Vadinasi, toks FABĮ 29 straipsnio 7 dalyje įstatymų leidėjo nustatytas teisinis reguliavimas, pagal kurį nusikalstama veika padaręs žalą asmuo iš esmės gali išvengti pareigos visiškai ją atlyginti (*inter alia* tą žalą ar jos dalį, kurią atlyginti priteista teismo sprendimu), nesuderinamas ir su iš Konstitucijos kylančia valstybės priederme imtis veiksmingų nusikalstamumą ribojančių ir mažinančių priemonių.

32.4. Taigi konstatuotina, kad FABĮ 29 straipsnio 7 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu, pagal kurį reikalavimai dėl nusikalstamomis veikomis padarytos žalos atlyginimo pasibaigus fizinio asmens bankroto procesui nurašomi, sudarytos prielaidos tokią žalą padariusiam asmeniui išvengti pareigos visiškai atlyginti padarytą žalą, o ją patyrusiam asmeniui, dėl jam padarytos žalos tapusiam kreditoriumi fizinio asmens bankroto procese, negauti teisingo patirtos žalos atlyginimo. Vadinasi, šiuo teisiniu reguliavimu nepaisyta Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje įtvirtinto žalos atlyginimo principo, taip pat konstitucinių teisingumo, teisinės valstybės principų.

32.5. Kartu pažymėtina ir tai, kad, kaip minėta, įstatymų leidėjas gali pasirinkti įstatyme įtvirtinti vieną ar kitą fizinio asmens bankroto instituto modelį, priklausomai nuo jo siekiamų konkrečių tikslų; naudodamasis turima plačia diskrecija jis galėjo (gali) nustatyti ir tokį fizinio asmens bankroto instituto modelį, pagal kurį teismui fizinio asmens bankroto procese būtų suteikti platesni įgaliojimai spręsti *inter alia* dėl fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo ir (arba) atleidimo nuo likusių neįvykdytų skolinių įsipareigojimų vykdymo pasibaigus bankroto procesui, atsižvelgus į konkrečios bylos aplinkybes ir įvertinus kiekvieno bankrutuoti siekiančio fizinio asmens padėtį.

33. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad FABĮ 29 straipsnio 7 dalis tiek, kiek pagal ją nurašomi reikalavimai dėl nusikalstamomis veikomis padarytos žalos atlyginimo, prieštaravo Konstitucijos 30 straipsnio 2 daliai, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams.

34. Tai konstatavęs, Konstitucinis Teismas toliau netirs, ar FABĮ 29 straipsnio 7 dalis tiek, kiek nurodyta pareiškėjo, neprieštaravo Konstitucijos 23 straipsnio 1 daliai.

35. Minėta, kad 2017 m. sausio 1 d. įsigaliojus FABĮ 29 straipsnio 7 daliai, išdėstytai kita 2015 m. gruodžio 22 d. redakcija, joje nustatytas teisinis reguliavimas šioje byloje aktualiu aspektu nepakito.

Šiame nutarime konstatavus, kad FABĮ 29 straipsnio 7 dalis tiek, kiek pagal ją nurašomi reikalavimai dėl nusikalstamomis veikomis padarytos žalos atlyginimo, prieštaravo Konstitucijos 30 straipsnio 2 daliai, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams, remiantis tais pačiais argumentais konstatuotina ir tai, kad šioms Konstitucijos nuostatoms prieštarauja ir FABĮ 29 straipsnio 7 dalis (2015 m. gruodžio 22 d. redakcija), įsigaliojusi 2017 m. sausio 1 d., tiek, kiek pagal ją nurašomi reikalavimai dėl nusikalstamomis veikomis padarytos žalos atlyginimo.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53, 53^1, 54, 55, 56 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

1. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo 5 straipsnio (su 2015 m. gruodžio 22 d. pakeitimais, TAR, 2015-12-30, Nr. 21017) 8 dalies 4 punktas neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

2. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo 29 straipsnio 7 dalis (2015 m. gruodžio 22 d. redakcija, galiojusi iki 2016 m. gruodžio 31 d., TAR, 2015-12-30, Nr. 21017; 2015 m. gruodžio 22 d. redakcija, įsigaliojusi 2017 m. sausio 1 d., TAR, 2015-12-30, Nr. 21017) tiek, kiek pagal ją nurašomi reikalavimai dėl nusikalstamomis veikomis padarytos žalos atlyginimo, prieštaravo (prieštarauja) Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 2 daliai, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams.

Šis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Konstitucinio Teismo teisėjai Elvyra Baltutytė

Gintaras Goda

Vytautas Greičius

Danutė Jočienė

Gediminas Mesonis

Vytas Milius

Daiva Petrylaitė

Janina Stripeikienė

Dainius Žalimas